

ԵՒՐՈՊԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

Բրուսիա-պելճական դէպքն, գերմանական լրագրաց Գաղղիոյ զինուորներուն դէմքողքն, և վերջապէս իտալական բանակին զօրահանդէսն վիլկոնցոյի գաշտաց վրայ, որուն ներկայ էին իտալիոյ ու Աւստրիոյ երկու վեհապետքն, հասարակաց մտադրութիւնը բռնի Եւրոպիոյ զինուորական վիճակին դարձնել տուին, քննելու անոր զօրութիւնը:

Պ. Ֆիրշ (Firschs) գերմանական կայսրութեան պատերազմի պաշտօնեայն, Եւրոպիոյ այլ և այլ բանակաց թուոյն ցուցակ մը շինեց, բաղդատելով երկու ժամանակի՝ այսինքն 1859 և 1874 թուականաց հետ: Այս ցուցակէն կը տեսնուի որ մեծ ու ընդհանուր աճումն եղած է զօրաց: 1859ին բոլոր եւրոպական ազգաց զօրաց զուամբն 4,215,000 էր, թէ իբրև պահեստի զօրք և թէ իբրև պատերազմիկ: Բայց 1874ին աճեր էր այս թիւն և եղեր 5,854,000, գրեթէ երրորդ մաս մ'աւելի:

Կը տեսնուի որ Եւրոպաց շատ լաւ բմբռնած է որ հասարակաց խաղաղութիւնը անխախտ ապահելու համար՝ պատերազմի պատրաստուելու է: Այս զինուորական զօրութեան աճման մէջ զլխաւոր տեղին զրաւունքն Գերմանիան է, որ տասն և հինգ տարուան մէջ՝ 425,000 զօրք աւելցուց իր բանակին վրայ: Առաջ՝ 836,000 զինուոր ունէր, իսկ հիմա 1,261,000, և զօրծօն բանակն ալ 480,000էն եղաւ 710,000:

Ապա կու գայ Գաղղիա, որ 337,000 մարդ աւելցուց իր 1859 տարւոյն բանակին վրայ: Գաղղիոյ պատրաստական ամբողջ զօրքն 640,000էն եղաւ 978,000, սակայն զօրծօն մասն 438,000 մարդէ 525,000 մարդ եղաւ, որ է ըսել՝ զօրծօն զօրաց տարբերութիւնն 87,000 է միայն: Բայց այս հաշիւն ճիշտ էր միայն 1874 տարւոյն համար, վասն զի գաղղիական բանակն պիտի աճի տարուէ

տարի 50,000 մարդ աւելի, և ասիկա պիտի տևէ ցամա 1877, յորում նոր օրինաց զօրութեամբ՝ զօրծօն բանակին թիւն պիտի հասնի 675,000 պատերազմողաց:

Ռուսիա 1859ին 1,224,000 զինուոր ունէր հրացանաւոր կամ տիգաւոր, հաշուելով միատեղ թէ զԵւրոպա և թէ զԱսիա: Բայց հիմա պարտաւորիչ ծառայութեան հետ՝ գրեթէ 300,000 զինուոր աւելի կը համրէ: Իսկ զօրծօն զօրքն 679,000էն եղաւ 712,000: Գլխաւոր դժուարութիւնն այս զօրքերը շարժելն է այդ մեծածաւալ երկրին մէջ: անոր համար կը շինուին երկաթուղոյ նորանոր գծեր, կը կրթուին զօրքերն կենդրոնանալու ի դաշտահրահանգութեան, թէ նաւարկելի գետոց և թէ ներքին ծովուց միջոցաւ:

Իտալիոյ գալով, 1859ին ունէր 150,000 զինուոր ի զէնս, և 317,000 ալ ի պահեստի: այլ 1874ին կը համրէր 322,000 զինուոր ի զէնս, և պահեստի զօրք՝ 605,000: 1873 տարւոյն սեպտեմբերի օրէնսդրութիւնն կարգաւորեց միայուն ու շարժուն բանակը ըստ զաղղիական ցամաքային զօրութեան: Այս օրինաց համեմատ, ի դիպել առ թիւն պիտի կարենայ իտալիա զինուորել 751,000 մարդ՝ թափելով իր յետին ճիգը: Բայց ներկայապէս զանձատան աղքատութեան պատճառաւ, 150,000 մարդ միայն ունի ի զէնս:

Իսկ Աւստրիա իր ընդհանուր բանակին վրայ 222,000 մարդ աւելցուց: 1859ին, իր զօրծօն բանակն 443,000 զինուորէ կը բաղկանար, և այսօր 452,000 մարդէ աւելի է: այլ պահեստի զօրքն 634,000էն եղաւ 857,000: Գիտենք որ աւստրիա-հունգարական տէրութեան զինուորական վերակազմութիւնը սկըսած է յամին 1867. ո.րուն ձեռք զարկաւ նախ փուհն զօրս, պետը, և ապա շարունակեց զայն թոհն,

որ հիմա Աւստրիոյ մէջ նոյն դիրքն ունի, ինչ որ 'ի Գերմանիա Պ. տր Մոլթթէ : Բայց ոչ թէ միայն մեծամեծ տէրութիւնք, այլ և փոքրերն իսկ հպատակեցան այս հասարակաց օրինաց : Պելճիա 1859ին 80,000 զինուոր ունէր, և 1874ին 93,500 կը համրէր : Գործն բանակը 54,000 մարդէ կը ձեանար, իսկ հիմա կը ձեանայ 60,000 մարդէ : Բայց նշանակել պէտք է որ Պելճիոյ տէրութիւնն տակաւին ընդունած չէ պարտաւորիչ ծառայութեան գրութիւնը : մօտեօր զինուորական վերանորոգութիւն մը տեղի պիտի ունենայ, զոր անտարակոյս փութացնել պիտի տան վերջին քաղաքագիտական պատահարք : Անվերսայի ամրութիւնքն որոնք ներկայ զինուորական արուեստին յառաջագիմութեան գլխաւոր գործերէն են, թուի թէ յետ 1860 ամին անկարող եղած ըլլան իրենց նպատակին հասնելու : Պելճիոյ կառավարութիւնն ուզեր էր Էպրոյի վրայ պատնիշափակ ճակատատեղի մը շինել, որպէս զի պատերազմի տառն հօն կարենայ պալատինի բանակը, և սպասել արտաքուստ օգնականութեան . այլ իմացուեցաւ որ այս ամրութիւններն անբաւական էին զօրաւոր ուժակոծութեան մ'առջին : Կը համարինք ուրեմն որ Պելճիա զօրաւորագոյն միջոց մը պիտի փնտռէ պաշտպանութեան, և փոխանակ Անվերսայի՝ Էպրոյի վրայ, պիտի ընտրէ Լիէժ քաղաքը Մէօզ գետոյն վրայ, որ արդէն ստոյգ պատենէ մ'է իր տէրութեան երկրին :

Վերջ տանք մեր վիճակագրութեան՝ յիշելով զշրջանտա որ իր բանակին վրայ 10,000 մարդ աւելցուց, և զՏաֆմարքա՝ որ գրեթէ 8,000 : Անգղիոյ գալով, որ զբաղեալ էր այս մօտեօր պաշտպանելու ամենայն կերպով Պելճիոյ չէզոքութիւնը, 77,000 զօրք միայն ունի յօտին . բայց թէ որ իր բուն զինուորութիւնը ու կամաւորները համբոյս ըլլանք, կրնայ հանել 'ի ճակատ 479,000 զօրական պատերազմիկ : Սակայն արժան է նշանակել որ գեղեցիկ

կարգաւորութիւն մ'ըրաւ իր բանակին՝ շնչելով զբամով սպայութեան աստիճան գնելու տոլորութիւնը : Սպառազինութիւնն մանաւանդ ծովայինն՝ վերջին աստիճանի կատարելութեան հասած է յԱնգղիացիս . բայց այնու հանդերձ 479,000 զօրաց բանակ մը ինչ կրնայ ընել գերմանական 1,261,000 բանակին առջև, բայց եթէ չախլախիլ :

Կը դիտեն 'ի Պելճիոյ արժուան ունախանձու աչօք Գաղղիոյ իր անկախութիւնը երաշխաւորելու համար ըրած ճիգը . որոյ զինուորութեան նոր կարգադրութիւնքն՝ յիրաւի խռովելու առիթ տուին գերմանական լրագրաց : Միլիթեր վոխենկայադ (Wochenblatt) լրագիրն, որ գերմանական բանակին մէջ տարածուած ու ընդունելի թերթ մ'է, կ'ուզէր ապացուցանել թէ Գաղղիա այս զինուորական պատրաստութեամբք ուրիշ բան չի դիտեր, բայց եթէ պատրաստուի վրէժ խնդրել իր պարտութեանը : Իսկ միւս կողմանէ գաղղիական լրագիրն ալ Ռիշվիւ միլիդէր տը շ'էյրաւմէ, որ բանակին լրագիրն կը համարուի, կը այնդէր թէ Գաղղիոյ միակ դիտումը իր պահպանութիւնն է, և ամենեւին պատերազմի դիտումն չունի մէկու մը դէմ : Այս խնդրոյն մէջ զարմանալին ու տարօրինակն այն է, որ Գաղղիոյ զինուորներուն դէմ բողոքն Գերմանիոյ կողմէն կու գայ . մինչդեռ ինքն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հրաբորբը հրաբուխ մը կազմ ու պատրաստ թափելու իր քրտնք գնտակենք թշնամոյն վրայ . և կը բողոքէ այնպէս՝ իբր թէ Պ. Պիզմարը Գաղղիոյ պարտութեամբ կը հանգչի անխռով, և Պ. Մոլթթէ կը վայելէ իր փառաց դափնին երբ, վրէժ խնդրեք պահելու եւրօպիոյ խաղաղութիւնը :

Կը կրկնէ միշտ եւրոպա ինչպէս և Գաղղիա, Պ. Մոլթթէի նշանաւոր մէկ խօսքը, զոր ըսաւ յԱնգլային ժողովի 1873ին ապրիլ ամսոյն մէջ . « Ինչ որ ստացանք զինուոր ամսուան մը մէջ, պէտք է պաշտպանենք զայն զինուորէս դար, որպէս զի նորէն չյափըշ-

տակեն մեզմէ » : Եւ տհա արդիւնք իւրացն համեմատեցան այս խօսքին : 1874ին ապրիլի օրէնքն ամբողջացուց զերմանիոյ զինուորական կարգադրութիւնը, ձգելով զամենեւին ըստ կարելոյն ի պարտաւորեալ զինուորութիւն : Այս կարգադրութեան համեմատ, խաղաղութեան ատեն պիտի բաղկանայ բանակն 401,659 զինուորէ, առանց համընկու զսպայակոյտն. և պիտի բաժնուի այսպէս. 469 վաշտ հետեակազօր, 463 վաշտ հեծելազօր, 300 մարտկոցը պատերազմի, 29 վաշտ հետի թնդանօթածիգ զօրաց, և 18 վաշտ ռազմիրայից : Ամեն տարի նոր զօրաժողովոյն 133,886 մարդ կ'անցնի ի գործօն բանակն, ուր կը կրթուին և կը հրահանգուին երեք տարի, և ապա կ'արձակուին : Ամբողջ գործօն ծառայութեան ու պահեստի ժամանակն տասուերկու տարի է : Սպասնիոյ, Պաւիէրայ, Վիւրգէմպէրկի ու Պատէնի զինուորութիւնն միացած է բոլորովին իրութիոյ բանակին հետ : Մոնաքոյի պատերազմի պաշտօնեայն, զօրապետն Մայլինկէր, հրամանատար էր 1869ին իբրև զնդապետ պաւարացի առաջին զօրաբաժնոյն, առաջնորդեալ ըստ բրուսական կարգադրութեան :

Նշանակելու է դարձեալ որ 1874 ամին օրէնսդրութեան համեմատ, ինքնակամ զինուորերոց ու սպայից թիւը պիտի աճի. ամեն ջոկատը և վաշտը հեծելոց՝ պիտի ունենան տեղակալ մ'աւելի. հետեակազօրը պիտի ունենայ 1316 սպայ, հեծելազօրը 216, և թնդանօթածիգը 190, որով ամբողջ գերմանական սպայից թիւն պիտի ըլլայ գրեթէ 16,000 : Ամենայն ինչ պատրաստ է ձևացնելու հետեակաց զօրաբաժնից չորրորդ վաշտերը : Ահաւասիկ գերմանական լրագրի մը խօսքը. «Երկար ժամանակէ՛ ի վեր պատրաստութիւն կ'ըլլուի ի Գերմանիա, պատերազմի առթի մէջ չորրորդ վաշտ մ'ալ կազմել հետեակազօրաց ամեն 148 զօրաբաժնից համար. այս վաշտից ձևացումը կրնար արդիւնաւորիլ 1866 ամին պատերազ-

մէն ի վեր՝ քիչ ատենուան մէջ և առանց մեծ զժուարութեան » : Իր մտածուի դարձեալ կազմել պահակապանաց 128 նոր վաշտեր, բաց ի 148էն որ ներկայապէս ի ծառայութեան են. այս նոր ընտրութեանց համար պէտք կայ նորէն 1500 սպայից : Ահաւասիկ Գերմանիոյ զինուորական վիճակը :

Նոյն իսկ պատերազմական անօթքն, ինչպէս՝ թնդանօթք ու հրացանք՝ առարկայ եղած են մասնաւոր հռանդուն գործունէութեան : Ապրիլ ամսոյն մէջ լմինցաւ մաւսէր հրացանից շինութիւնը, բոլոր զօրաբաժնից բաժնուեցաւ, և 800,000 ալ մնաց ի պահեստի. մինչդեռ ըստ նախկին կարգադրութեան, սպառազինութիւնը պիտի ըլլար նոյնային 1876 տարւոյն յուլիս ամսոյն մէջ : Նոյնպէս Քրուք գործարանն կ'աշխատի չարունակ ձուլելու նոր տեսակ թնդանօթներ, որոց փորձն կատարուեցաւ Գուլիէլմոս կայսեր առջին, և տեսնուեցաւ լաւագոյն քան զառաջինս :

Միաբայլ կը յառաջին և ամուրթեանց գործողութիւնքն : Մէջ, Սքրազլ, պուրկ, Թիոնիլլ, Քրուքներ, Մայանս և Վէզլէ պատրաստ ու զինուած են նորահնար թնդանօթներով : Պաւիէրայի մէջ ինկոյլդատ, չրլապատեալ նորանոր պատնէշներով, ունի իր մէջ մեծամեծ շտեմարաններ, զինուորանոցներ, գործարաններ, և եղած է իբրև Սքանտաւ Հարաւային Գերմանիոյ Ուրեմն թէ որ ճշմարիտ է որ պատերազմական դիտումը զինուորական պատրաստութենէ կը չափուի, Գաղղիան չէ Եւրոպիոյ խաղաղութիւնը խռովել սպառնացողն :

Գժախտաբար չորս տարիէ ի վեր Եւրոպիոյ խաղաղութիւնը սպառնական վիճակի մէջ է. կարգէ դուրս տադնապ ու անստուգութիւն մը տիրած է ամենուն վրայ : Պզտի ձայն մը որ կ'ելլայ, և փոքրիկ ճանճ մը որ կը թռչի՝ թեոցը փոքրիկ շնկոյն կը հասնի մէկէն ի Պեռլին, ի Բարիզ, ի Պետրոպուրկ, ի Ղոնտա, ի Վեննա և ի Հռովմ, և պատերազմական թմրկի

ձայն կը կարծուի: Պ. Պիզմարք ծանուցադիր մը կը ղրկէ Պելճիոյ, և ահա ձայն կը տարածուի թէ կ'ուզէ նա Պելճիան Գերմանիոյ հետ միացնել: Աւստրիոյ կայսրն վենետիկ կու գայ, ընդունած այցելութիւնը փոխարինելու համար, և ահա կը հետեցընեն թէ իտալիա ու Աւստրիա Գաղղիոյ հետ միացած, կ'ուզեն սահման մը դնել Բրուսիոյ կրօնից դէմ տուած պատերազմին: Գաղղիան բանակը կը կարգաւորէ ու զօրաց թիւը կ'աւելցընէ իր ապահովութեանը համար, և կ'ըսեն

թէ վրէժ կ'ուզէ պահանջել իր պարտութեանը. և ասոնց նման ուրիշ մարգարէութիւններ: Եւ եթէ վենետիկ տաց մէկն ճամբորդութիւն մ'ընէ յօտար աշխարհ, կամ առողջութեան, կամ պատշաճութեան և կամ ուրիշ պատճառաւ, և ահա կը հետեցընեն մէկէն թէ քաղաքագիտական դիտումն ունի: Ուրեմն ներքին անհանգստութիւն ու անստուգութիւն մը տիրած է ամենուն վրայ. չկայ վստահութիւն, չկայ ապահովութիւն, չկայ և անխորդախ խաղաղութիւն:

ՅՈՒՆՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Յունաստանի Թագաւորութիւնը ձեացաւ ու շանչուեցաւ մեծամեծ Տէրութեանց կողմանէ՝ գրեթէ 'ի գին իր Ժողովրդեան գիւցազնական ճգնաճէր, զոր ցըցուց անկախութեան պատերազմին մէջ: Այդ Թագաւորութիւնը թէպէտ փոքր է իր հողային տարածութեամբ ու թուով բնակչաց, սակայն մեծ է իր ոգւովն ու փափաքներովն. և անոր համար միշտ արժանաւոր եղած է ու կ'ըլլայ այն անձանց մասնաւոր սիրոյն ու համակրութեան, որոնք կը սիրեն Ժողովրդոց քաղաքական յառաջադիմութիւնը, ու կը մարտնչին ազատութեան համար:

Հալիս կէս դար է քանի որ ձեացած է այդ Թագաւորութիւնը. բայց զարմանալի է թէ ինչպէս քիչ առեւտրական մէջ յառաջադիմեց մեծաբայ 'ի քաղաքարկութեան. որ այնչափ աւելի զարմանաց արժանի է, որչափ որ մտածենք թէ երկարժամանակեայ գերութեամբ կորսուած ու մարած էր հայրենասիրութեան կայծն, եւանդն ու զգածմունքը:

Այնպիսի փոքրիկ երկիր մը մէջ, 'ի սակաւ ժամանակի նաւարկութիւնն մեծ շարժումն ու գործունէութիւնն առին. ճարտարաւորեստք ու ձեռագործք օր քան զօր զարգացան ու կատարելագործեցան. և գեղարուեստը ու դպրութիւնը՝ չքնաղ Ժառանգութիւնք նոսինեաց, բաւականապէս փայլեցան: Պրայլայի իմաստասիրական գրուածներն, Մամուկլիի պատմագրութիւնն, Վալառիդիի և այլոց քերթուածներն, Մինիպիի ու Պոլլոնասի նկարն, Պրուգոսի ու Վիդալիի քանդակքն և այլոց արդիւնաւոր գործերն, աստարեղան յունական ազգին մասաւոր ու նրեթական բարգաւաճանաց 'ի բնիկ աշխարհի կամ յօտարու-

թեան, և մեծ անուշ Ժառանգեցին, ներկայացընելով զանոնք 'ի զանազան Աշխարհահանգիստ: Բայց ասոնք այնպիսի բաներ են, զորոնք կրնանք իմանալ նոյն իսկ 'ի վիճակագրութեանց. իսկ այն բանն որ դժուարին է ճշդիւ իմանալ, Յունաստանի քաղաքագիտական վիճակն է, որուն կ'ուզենք զբաղել ներկայ յօդուածովս:

Պաշտօնարանաց շարունակ փոփոխութիւնն, Խորհրդասենեկաց յաճախ լուծումն որ օրինադիր իշխանութեան միակ կենդրոնն է, և ուրիշ ասոնք նման դէպքեր՝ որ կատարուեցան ու կը կատարուն շարունակ այդ երկրին մէջ կարծէկու տան առաջին ահսութեամբ՝ որ այդ Ժողովուրդն անհանգիստ ու դժուարայայտելի բնութիւն մ'ուներայ, և կամ իր գերութեան տխուր ժամանակաց մէջ ստացած վատթար ունակութեամբք աւարտած ըլլայ, ինչպէս կը հաստատեն ոմանք, ուստի և անարժան ազատութեան ու սոցչայնութեան:

Բայց ո՞վ որ 'ի մօտանց քննելու ըլլայ դիմն, գիւրաւ 'ի բաց կը թողու այդ անարգ նախագուշակութիւններն յունական ազգին վրայէն: Արեւու կողմնակցութիւնք կան 'ի Յունաստան, որ շարունակ կը կռուին իրարու դէմ քաղաքագիտական ասպարիզին վրայ, և սկզբամբ ու բնութեամբ բոլորովն հակառակ են իրարու: Մին ունի իրեն կուսակից բաւական թուով քաղաքագետ մարդիկներ, որոնք իրենք իսկ միջերնն հերձեալ են և ստորաբաժանին յայնչափ ժառուռ, որչափ անձինք կան որ կը փափաքին 'ի դուռն անցնիլ բովանդակ կողմնակցութեան: Իսկ միւս կողմնակցութիւնն թէպէտ աւելի սակաւաթիւն է, բայց իր անձինքն աւելի համաձայնք են իրա-